

ТЕМА 2. ВИРОБНИЦТВО, ЙОГО СУТНІСТЬ ТА РОЛЬ У ЖИТТІ СУСПІЛЬСТВА.

План

1. Суть і структура суспільного виробництва.
2. Фактори виробництва і ефективність їх використання.
3. Економічні потреби суспільства та їх структура.
Економічні інтереси.
4. Фундаментальні проблеми організації економіки.
Технологічний вибір у суспільстві. Крива трансформації.
5. Ефективність суспільного виробництва. Науково-технічний прогрес і його роль у підвищенні ефективності суспільного виробництва.

1. Суть і структура суспільного виробництва.

Суспільне виробництво - це сукупність усіх сфер діяльності людей, які забезпечують стабільне функціонування суспільства, де створюються усі товари і послуги, необхідні для задоволення потреб людей.

Матеріальне виробництво - це сфера діяльності людей, результатом якої є конкретні матеріальні блага і матеріальні послуги. Воно об'єднує промисловість, сільське господарство, будівництво, транспорт, зв'язок тощо.

Нематеріальне виробництво - це сфера людської діяльності, результатом якої нематеріальні блага та послуги, духовні цінності. Воно об'єднує: освіту і науку; культуру і мистецтво; спорт і охорону здоров'я; оборону і управління.

Виробництво матеріальних і нематеріальних послуг становить **сферу послуг**.

Життєве благо, створене у суспільному виробництві є **продуктом виробництва**.

Процес виробництва, який повторюється, поновлюється і є безперервним, називається *відтворенням*.

Просте відтворення - це таке, за якого обсяги виробництва залишаються незмінними, що відбувається тоді, коли в процес виробництва залучається незмінна кількість факторів виробництва.

Розширене відтворення має місце, коли відбувається збільшення обсягів виробництва у кожному наступному періоді. Воно характерне у період економічного зростання. Залежно від шляхів здійснення є:

інтенсивне розширене відтворення;

екстенсивне розширене відтворення.

При **інтенсивному розширеному відтворенні** збільшення обсягів виробництва забезпечується підвищенням продуктивності праці на основі впровадження у виробництво НТП.

При **екстенсивному розширеному відтворенні** збільшення обсягів виробництва досягається за рахунок залучення додаткової кількості ресурсів.

Звужене (спадне) відтворення характеризується зменшенням обсягів виробництва із кожним наступним циклом. Такий тип відтворення відбувається в період економічної кризи.

2. Фактори виробництва і ефективність їх використання.

Фактори виробництва - це всі чинники виробництва, що залучені до господарської діяльності людей; це всі необхідні елементи, які використовуються для виробництва матеріальних і духовних благ.

Латинське „фактор” перекладається як „той, що здійснює, виробляє”, тобто - це причина, чинник певного процесу.

Основні фактори виробництва: земля, капітал, праця, підприємницький хист

Земля, як фактор виробництва, - це всі природні ресурси, які використовуються під час виробництва. Цей фактор характеризується з трьох позицій:

Земля є безпосереднім ресурсом у сільськогосподарському виробництві (с/г угіддя);

Земля, як джерело мінеральних, водних, лісових, біологічних, рекреаційних ресурсів;

Земля - місце для будівництва усіх об'єктів виробничого і невиробничого призначення.

Капітал - це інвестиційні ресурси, тобто усі матеріальні чинники виробництва, що створені працею людей і використовуються ними для виробництва товарів і послуг.

Існує дві основні форми капіталу: натурально-речова та грошова. Натурально-речовий склад капіталу представлений машинами, станками, обладнанням, спорудами, транспортними засобами, сировиною, матеріалами, які задіяні у процесі виробництва.

Капітал виступає у вигляді певної суми грошей, необхідної підприємцю, який розпочинає свою діяльність, для придбання матеріально-речових елементів виробництва та наймання робочої сили. У цьому випадку капітал опосередковано бере участь у процесі виробництва.

Праця як фактор виробництва - це сукупність усіх фізичних сил і розумових здібностей людей, що використовуються у виробництві життєвих благ, тобто здатність людей до праці.

Підприємницькі здібності (хист) - це здатність людей організувати поєднання ресурсів для виробництва товарів і послуг, ухвалювати відповідні рішення, здійснювати інновації і йти на ризик.

3. Економічні потреби суспільства та їх структура. Економічні інтереси

Потреби - це відчуття необхідності в тих чи інших благах, бажання володіти ними, тобто у той чи інший спосіб усвідомлене внутрішнє спонукання до певного блага.

Потреби людей є **безмежними**, вони постійно змінюються, вдосконалюються, на місце одних потреб завжди приходять інші. Безмежність потреб **зумовлена**: фантазіями людей; конкуренцією між виробниками; розвитком інформації; розвитком науки і техніки; модою.

Розрізняють: **біологічні потреби і соціальні потреби**;
за характером виникнення: **базові (первинні)**, що зумовлені фізіологією людини і **вторинні**, що породжені розвитком цивілізації;
за нагальністю задоволення: **першочергові і вишукані (другорядні)**;
за засобами задоволення: **матеріальні і нематеріальні**;
за суб'єктами вияву: **індивідуальні, колективні (групові), суспільні**;
відносно виробництва: **виробничі і невиробничі**;
за можливістю задоволення: **насичені, вгамовані і ненасичені, невгамовні**.

Потреби в економічних благах (обмежених, обсяги яких менші за існуючі потреби, які створюються в результаті виробничої діяльності людей) називають *економічними потребами*.

Економічний інтерес є сукупністю тих потреб певного суб'єкта господарювання, реалізація яких забезпечує відтворювальну діяльність. **Економічні інтереси** - це усвідомлені потреби, для задоволення яких люди обирають певний вид економічної діяльності. Суб'єктами економічних інтересів є окремі індивіди, сім'ї, колективи, групи людей, суспільство загалом, держава, а об'єктом - економічні блага.

Розрізняють:

особисті інтереси - інтереси індивідів;

інтереси підприємств, організацій, фірм;

інтереси окремих груп людей;

загальнодержавні інтереси.

Єдність інтересів досягається у процесі їхньої взаємодії та взаємореалізації.

4. Фундаментальні проблеми організації економіки. Технологічний вибір у суспільстві. Крива трансформації.

У зв'язку із безмежністю потреб і обмеженістю ресурсів, перед будь-яким суспільством постає три фундаментальні, взаємопов'язані проблеми організації економіки:

1. **Що і в якій кількості потрібно виробляти?** Скільки кожного з товарів повинна виробляти економіка і які та скільки послуг має бути запропоновано? Які із благ слід виробляти негайно, сьогодні, які в майбутньому?

2. **Як виробляти?** Це вибір технології виробництва, постачальників сировини, організаційно-правових форм підприємств, вибір організації виробництва. Вирішення даної проблеми сприятиме досягненню найбільшої ефективності виробництва.

3. **Для кого виробляти?** Хто буде споживачем вироблених життєвих благ? Визначається система розподілу вироблених благ між різними людьми, сім'ями, підприємствами. Чи дане суспільство прагне мати більше багатих людей і менше бідних?

Економічний (технологічний) вибір полягає в тому, як слід розподілити обмежені ресурси, щоб виробити ті блага, які є найнагальнішими для суспільства сьогодні.

Ціною технологічного вибору є та кількість інших товарів і послуг, від яких ми відмовляємося в процесі вибору.

Альтернативна вартість - це ціна тих благ, від яких слід відмовитися в процесі вибору на користь даного блага. Вона визначається тією кількістю одного товару, від якої слід відмовитися, щоб одержати додаткову кількість іншого товару.

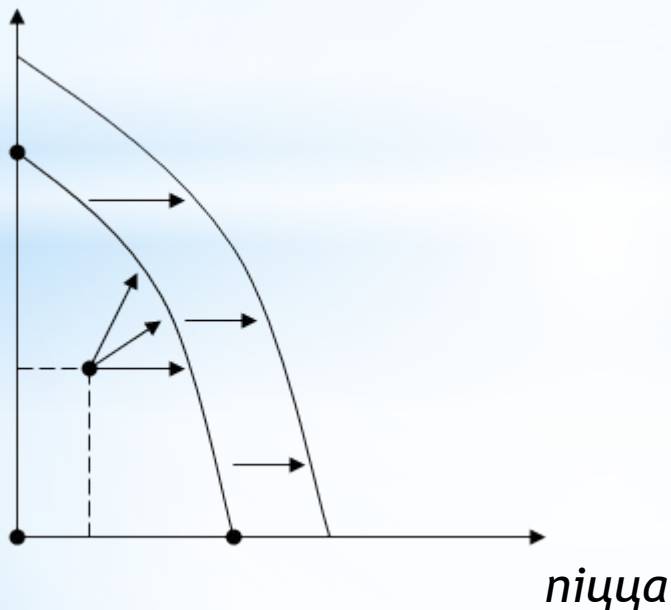
Виробничі можливості суспільства визначаються:

- кількістю і якістю виробничих ресурсів;
- рівнем розвитку технологій та організації виробництва;
- вдалістю економічного вибору у суспільстві щодо розподілу наявних факторів;
- законом спадної доходності (віддачі) ресурсів.

Крива виробничих можливостей або трансформації показує різні комбінації виробництва двох альтернативних товарів за умов повної зайнятості ресурсів, повного обсягу виробництва при незмінній кількості ресурсів та незмінних технологіях.

Крива відображає різноманітні варіанти вибору стосовно двох товарів

комп'ютери

Будь-яка точка в середині кривої показує можливий, але не ефективний варіант виробництва двох альтернативних товарів і говорить про неповне і нераціональне використання ресурсів, що зменшує виробничі можливості. Будь-яка точка поза кривою трансформації відображає бажанішу альтернативу, але за цих умов (в короткостроковому періоді за фіксованої кількості ресурсів) є недосяжною.

В майбутньому, у результаті збільшення кількості ресурсів та впровадження досягнень НТП у виробництво, можна збільшити виробництво обох альтернативних товарів, при цьому крива трансформації зміститься праворуч.

Динаміка трансформації суспільства (зміщення кривої трансформації) залежить від розподілу ресурсів між інвестиційними товарами, витратами на науку та споживчими товарами, витратами на поточне споживання.

Крива трансформації ілюструє, що за умов повної зайнятості збільшення обсягу виробництва одного продукту означає відмову від певної кількості іншого (крива нахилена вправо і вниз, опукла).

5.Ефективність суспільного виробництва. Науково-технічний прогрес і його роль у підвищенні ефективності суспільного виробництва.

Усі фактори виробництва є кількісно визначеними, обмеженими, рідкісними. Це виражається законом рідкості ресурсів. Ресурси є обмеженими насамперед відносно потреб суспільства.

Ефективне використання ресурсів передбачає:

по-перше: повну зайнятність ресурсів, тобто залучення усіх наявних, придатних ресурсів у процес виробництва;

по-друге: повний обсяг виробництва, тобто ресурси повинні використовуватися у такий спосіб, щоб найповніше задовольняти потреби суспільства.

Ефективність характеризує зв'язок між кількістю отриманих благ і кількістю ресурсів витрачених у процесі їх виробництва, тобто, віддачу, результативність виробництва і визначається як відношення результату виробництва до витрат, що зумовили цей результат.

Економічна ефективність - це досягнення виробництвом найкращих результатів за умови найменших витрат виробництва або зниження витрат виробництва на одиницю продукції.

Розподільча (соціальна) ефективність - це ступінь відповідності результатів виробництва потребам суспільства загалом і кожної людини зокрема.

Науково-технічний прогрес (НТП) забезпечує зростання ефективності суспільного виробництва. Його суть полягає у якісних змінах, що відбуваються в науці і техніці.

Наука - це особливий вид людської діяльності, спрямований на отримання нових знань про природу і суспільство.

Техніка - це сукупність усіх засобів праці, що використовується у виробничих цілях і для задоволення виробничих потреб.

НТП здійснюється у двох формах:

- 1) еволюційна форма НТП - коли техніка і технологія, що застосовуються у виробництві, вдосконалюються на основі уже відомих знань;
- 2) революційна форма НТП - це перехід до технічних і технологічних засобів, що побудовані на принципово нових знаннях, наукових ідеях.

Науково-технічна революція (НТР) - це якісний стрибок у розвитку продуктивних сил на основі докорінних зрушень у науці.